

De Lange Leidsedwarsstraat 134, hoek Leidsekruisstraat nabij het Amsterdamse Leidseplein en het Max Euwe Centrum, huisvest reeds meer dan twintig jaar het schaakcafé *Het Hok*. De traditie is evenwel nog veel ouder; zij ontstond met één schaakbord aan een spijker in wat *Het Hok* zou gaan heten: *De Oude Schouwburg* aan het Leidseplein. *Schakend Nederland* dook in het verleden van wat *het* schaakcafé was naar aanleiding van de recente poging om er de haast ingeslapen schaaktraditie nieuw leven in te blazen.

De geschiedschrijving van schaakcafé's is afhankelijk van het geheugen van hen, die het allemaal meemaakten, want geschreven bronnen zijn er maar weinig. Ik grijp daarom de gelegenheid aan te boekstaven dat in *Het Hok* ooit een bejaarde achter het schaakbord zijn laatste adem uitblies. Zijn tegenstander, "ook zo'n oud mannetje", had niets in de gaten, hij bestudeerde ingespannen de bereikte stelling. Meer dan dertig jaar geleden, in 1961, schreef *Het Parool* over het koffiehuis, "dat van 's morgens vroeg tot 's nachts één uur vol met frequente bezoekers zit, die het huis niet anders kennen dan onder de naam van het 'koffie-schaakhuis'". Twee jaar voordien (1959) verbaasde het dagblad *De Nieuwe Dag* zich over de bloei van het café, terwijl veel concurrenten het loodje legden "in de strijd met de Espresso, Snackbar en broodjeswinkels".

Dat het *Koffiehuis De Oude Schouwburg* (genoemd naar de houten schouwburg uit 1774 die ondanks zijn stenen ommanteling in 1891 geheel afbrandde) aan het Leidseplein (tegenwoordig - o ironie - is er 'Broodje Van Kootje'

Schaakcafé Het Hok

■ ROB VAN GOMPEL

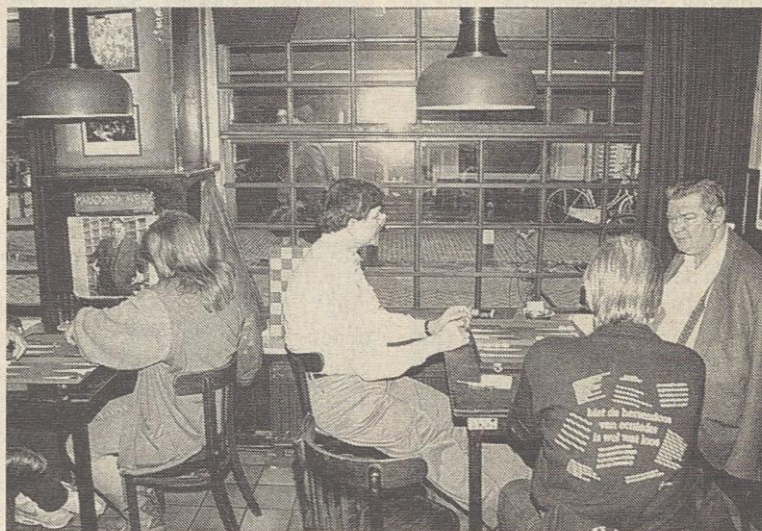
gevestigd) al vóór de verhuizing rond 1970 naar de Lange Leidsedwars de naam *Het Hok* droeg zou een bijdrage zijn van onze bridgende vrienden. "Het lijkt hier wel een hok", moet een van hen hebben opgemerkt bij het aanschouwen van het aan spel gewijde pijpenlaasje.

Na de verhuizing naar de huidige lokatie, die door de Zaanse grootgrutter Appie H. werd verlaten, kwam de naam *Het Hok* op de grote ruiten van het ruime hoekpand te staan. Dat *Hok* tevens de naam is van een aloude Amsterdamse bridgeclub (de regerend landskampioen) kan daarbij een rol hebben gespeeld. Toch was het vooral een schaakcafé, waar menige kanjer te midden van de liefhebbers de tijd en menige koning doodde. Het is een cultuur, of beter subcultuur, die niet meer lijkt te bestaan. De toppers, of subtoppers, van vandaag zitten achter Fritz, zij hebben geen

croegsparringpartners meer nodig.

Tweewekelijks toernooi

De amateurs en de kiebitzers zijn evenwel gebleven, bleek bij mijn bezoek op een donkere woensdagavond in december, waarop een volgende editie van het dit jaar in het leven geroepen 'Tweewekelijks Schaaktoernooi' (in principe op de Europacup-vrije woensdagen) wordt afgewerkt. *Hok*-medewerker Hans Lammeree is de stuwende kracht en noteert de voornamen van de binnendruppelende deelnemers, onderwijl mijn vragen beantwoordend. Hoe hij zijn functie zou omschrijven? "Manusje van alles", klinkt het bescheiden uit de mond van de rijzige, vrolijke jongeman die al zeven, acht jaar met kennelijk plezier werkt in... wat eigenlijk? "Een spelletjescafé, maakt niet uit wat voor spelletje. Vroeger was het meer schaken", klinkt het beslist. Veel stamgasten: "Als je vijf, zes mensen weet te noemen die hier vreemd zijn voor mij dan is het veel", zegt Hans. "Je mag het wel een beetje een buurtcafé noemen, overdag komen er veel

Rob van Gompel: Schaakcafé Het Hok in Amsterdam

Bron: *Schakend Nederland* - januari 1995 - <https://schaakbond.nl/>

(photo copyright © by <https://www.schaakcomputers.nl/>)

SCHAAK CAFÉ® "HET HOK"

Lange leidsedwarsstraat 134
Amsterdam

mensen van de restaurants hier een kaartje maken en 's morgens ook veel scholieren die hier spelletjes komen spelen."

Het Hok opent zijn deuren al om negen uur, als *Gambiet* (zie SN 93-5) nog in diepe slaap gehuld is, en sluit om één uur, als de verslaafde vluggeraars met zachte doch besliste hand hun schaakklok wordt ontnomen... maar de Bloemgracht is dan nabij en nog lang niet dicht. Het toernooi trekt vanavond veertien dapperen, die spoedig hartstochtelijk op de digitale klokken zitten te rammen. Zij spelen niet 'Zwitsers' maar ontmoeten elkaar elk een keer, wat vandaag neerkomt op dertien 'vijfminutertjes'.

"Je gaat toch niet meespelen hè", vraagt een van hen mij angstig, die er na vier rondes en evenzoveel nullen desalniettemin de brui aan geeft. De meesten bekommeren zich niet om de twee prijzen (100 en 25 gulden) die *Het Hok* elke twee weken garandeert. Het inschrijfgeld (vijf gulden p.p.) wordt door de eigenaren, Ricardo Reeberg en Bert Hendriks, aangevuld. De enkelen die hierop wel

hopen zien de ijdelheid hiervan in als zij Filip Goldstern onder de aanwezigen ontwaren. Sinds de Zwitserse Anatoli Karpov-Schachschule hem als trainer inlijfde maakt hij niet zoveel toernooitjes meer onveilig, maar hier kan hij, even overgewipt, met een 100% score, al tijdens de laatste ronde zijn 'meier' achteloos in de borstzak frommelen. "Doe ze de groeten bij *Watergraafsmeer*", zegt hij, en glimlacht verbaasd als hij verneemt dat dat inmiddels *Euwe* heet. Er zijn weinig zekerheden meer in het leven.

Rumoer en spelen

"Je moet maar eens met Peter praten, die zal zo wel komen. Hij heeft het allemaal meegemaakt", krijg ik te horen als ik vragen blijf stellen die men niet kan beantwoorden. Niemand blijkt de achternaam van Peter te weten. Niet veel later komt hij binnen en wordt onmiddellijk mijn richting uit gedirigeerd. Er is niet veel aandrang nodig om Peter Wieling op zijn praatstoel te krijgen; de bijna 65-jarige "spelletjesverslaafde" kwam meer dan dertig jaar terug al op het Leidseplein, maar zeventien jaar lang liet hij er zijn gezicht vervolgens niet zien. De laatste elf jaar is hij echter weer "vijf, zes dagen in de week" 's avonds in *Het Hok* te vinden.

"Om een uur of half acht, acht uur houd ik het niet meer uit thuis tussen die vier muren, dan wil ik mensen zien. Ik moet mijn spelletje doen, het is een soort verslaving", typeert hij zijn beweegredenen. Het feit dat hij lang geleden in de AAW terecht kwam noemt hij als oorzaak: "te veel vrije tijd". Hij is zo, meer dan wie ook, in staat de sfeer in het begin van de jaren zestig met de tegenwoordige tijd te vergelijken.

Ik vraag hem welke verschillen hem zijn opgevallen, toen hij na zeventien jaar zijn oude gewoonte weer opnam. "Nou, al die andere spelletjes hé", zegt hij. "En behoorlijk lawaaiige muziek, wat een beetje in dissonant met die spelletjes staat. En die gokautomaten natuurlijk. Ik had nog nooit van, hoe heet het, zo'n bandiet, gehoord. En veel rumoer, muziek en pratende mensen, dat zijn de grote verschillen. Bovendien is alles veel moderner geworden, dat koffiezetapparaat, die cappuccino en zo, dat had je vroeger niet, je moest zo'n zakje erin hangen, met koffie en een schepje Buysman, en zo werd er koffie gemaakt vroeger. Ook al die dure dranken, al die wodka's en likeuren en konjakken, dat was er allemaal niet", zegt hij met een blik op de ruime verzameling flessen boven de bar. "Je had daar maar een paar flesjes staan"

Met enige weemoed stelt hij de teruggang van het schaken vast: "Tegenwoordig komen er zelden nog meesters of grootmeesters binnen, vroeger tientallen." Hij vertelt hoe hij zelf geleerd heeft "een behoorlijk potje" te schaken: "Ik zat vroeger altijd ademloos te kijken als Hans Ree zat te schaken, en Kick Langeweg, dat waren vaste klanten. Door goed te kijken en dat een beetje na te apen leerde ik het, ik heb nooit een schaakboek ingekeken. Ik kan behoorlijk meedraaien, al ben ik lang niet de beste hier." Hij doet "alle spelletjes" graag, "ik bridge graag, en go vind ik ook een mooi spel." Toch toont hij zich gehecht aan de schaaktraditie. "Ik zou het erg vinden en mij ervoor inzetten als het helemaal zou verdwijnen." Hij vermeldt het saillante detail dat de aanvankelijke eigenaren, ene 'Rooie Piet'

Rob van Gompel: Schaakcafé Het Hok in Amsterdam

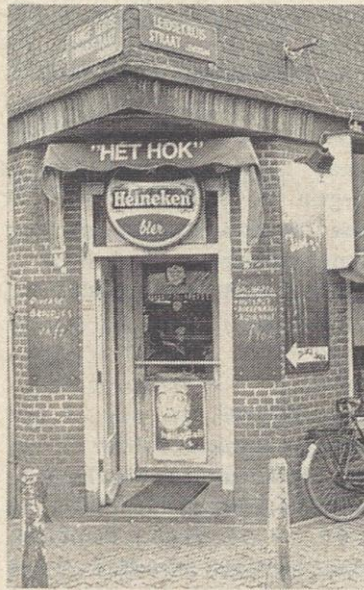
Bron: Schakend Nederland - januari 1995 - <https://schaakbond.nl/>

(photo copyright © by <https://www.schaakcomputers.nl/>)

met zijn Carla, die van de opbrengst "stil zouden zijn gaan leven" in Almere, bij de verkoop als voorwaarde stelden "dat het geen disco mocht worden, het moest een schaakcafé blijven."

Klokkeloos

Uit de tijd dat het nog een echt schaakcafé was ("die naam mag het hier nauwelijks nog dragen") stamt zijn herinnering aan "studentenrellen in de tijd van Provo". "Ik zat op het Leidseplein want ik had met iemand afgesproken om de stad in te gaan. Het was mooi weer, dus hadden ze daar de ramen helemaal opengeschoven. Er zaten twee mannen te schaken, en op een gegeven moment komt er een politiepaard aan, dat steekt zo z'n kop naar binnen. Ik zat te barsten van het lachen want dat beest begon te hinniken" (doet overtuigend briesend het geluid na, met het bijbehorende wild schudden met het hoofd, maar in het rumoerige *Hok* kijkt niemand op of om) en die schakers speelden

rustig verder, ze hadden echt niks in de gaten. Terwijl daar de bommen vielen, de rookbommen, noem maar op, die twee bleven op hun spel geconcentreerd."

Plotseling herinnert hij zich ook nog een belangrijk verschil met vroeger: de schaakklok, niet de digitale maar de 'klassieke' heeft volgens hem een ingrijpende ver-

andering teweeg gebracht in de cafécultuur: "Vroeger was een klok er nauwelijks bij, je zat rustig een uur tegenover elkaar, het ging veel relaxter, maar tegenwoordig met die aanstormende jeugd, allemaal klokken erbij. Vijf minuten, en ik ben gedwongen, als ik erbij wil blijven, mee te gaan. En ik ga het nog leuk vinden ook, heel alert ga je... En als ik dan een veertig jaar jongere tegenstander... Vlag!, zeg ik dan en dan ben ik toch wel een beetje trots, dat hij door z'n vlag ging, in plaats van ik?"

Hij bekent lachend nu zelf ook niet anders meer te willen: "Als iemand nog eens een lange partij wil spelen denk ik, nou, nee! Een kwartier wil ik nog wel eens spelen, maar dat vind ik al lang. Ik heb me helemaal door die jeugd laten meevoeren!"

"Laat uzelf niet klokkeloos afmatten" is het alleszeggende motto waarmee *Het Hok* sinds enige maanden deelnemers werft voor het Tweewekelijks toernooi. Alle schakers zijn welkom.

Rob van Gompel: Schaakcafé Het Hok in Amsterdam

Bron: Schakend Nederland - januari 1995 - <https://schaakbond.nl/>
(photo copyright © by <https://www.schaakcomputers.nl/>)

Externe links

<http://www.yelp.nl/biz/schaakcaf%C3%A9-het-hok-amsterdam-2>

<http://en.chessbase.com/post/the-love-for-wood-1979-chess-documentary>

NB: Rob van Gompel heeft in 1994/95 meerdere artikelen geschreven over schaakcafés in Nederland. Ook bestaat er een mooi boek van L.C.M. Diepstraten met de titel: Vermaarde schaakcafés en hun illustere gasten. Zie: <http://www.bol.com/nl/p/vermaarde-schaakcafes-en-hun-illustere-gasten/1001004002382476/>.